

Současná francouzská literatura (1980-2019)

1. Psaní o sobě

Fenomén typický pro 20. století (dnes do něho spadá statisticky největší část fikce) x dlouhou dobu byl přehlížený a považovaný za nedostatečně literární. Slovo „autobiografie“ bylo Francouzskou akademií přijato do slovníku teprve roku 1842.

Západní křesťanská tradice se k psaní o sobě stavěla rezervovaně:

- Středověk: životopis individuální osoby není shledáván hodným psaného zaznamenání x s výjimkou světců (sv. Augustin ukazující cestu k Bohu) nebo vladařů (Karel IV. vysvětlující, jak řídit království).
- Renesance a humanismus: jednotlivec může být zdrojem hodnot x ale ne jakýkoli jednotlivec: filozof nebo umělec.
- Klasicismus odsuzuje psaní o sobě a hledá, co je obecné, univerzálně platné. (x Výjimky v pozdně klasicistním období: kardinál de Retz, Saint-Simon a jejich memoáry).
- Preromantismus a romantismus: zájem o vnitřní citová hnutí a individualismus. Většina francouzských teoretiků (Philippe Lejeune považuje za zakladatele moderní autobiografie Rousseaua: ten se zpovídá i z intimních detailů, sexuálních úchylek atd.)
- 1850: Autobiografie se stávají bestsellery, protože publikum je fascinováno spisovateli a intelektuály (Benjamin Constant, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Stendhal).
- 20. století: Banalizace a demokratizace žánru. Kundera píše v *Knize smíchu a zapomnění*, že v budoucnosti každý bude psát svůj životopis, který nikdo jiný nebude číst...

Tradičně se životopisy dělily na „chronologické“ (narativní, akcentující změny, kterými daný člověk prošel) a „tematické“ (popisné, vytvářející mozaiku dané osobnosti).

V sedmdesátých letech Philippe Lejeune rozpracovává své teorie autobiografie a jako jejich klíčový atribut definuje rovnici autor = vypravěč = protagonista.

Definice: Autobiografie je „retrospektivní vyprávění v próze, kterým skutečná osoba shrnuje svou vlastní existenci, zdůrazňujíc svůj soukromý život a vývoj své osobnosti.“

Od osmdesátých let datuje polemika ohledně existence „skutečné autobiografie“:

- Naše paměť je nedokonalá (zapomínáme prožité x „vzpomínáme si“ na věci, které jsme neprožili – běžná zkušenost psychoanalýzy)
- Jazyk není spolehlivý prostředek, jak vyjádřit jemné myšlenky a rozporuplné stavy duše.
- Ve snaze zaujmout nebo přesvědčit čtenáře provádíme výběr, zdůrazňujeme nebo potlačujeme detaily, měníme realitu, fabulujeme.
- Postmoderna pracuje s rozpadem subjektu, takže představa jednotné koherentní osobnosti, která vypráví svůj příběh, se zdá překonaná.
- Jako jednotlivci vnímáme svět zkresleně, ze svého úhlu pohledu, který je nutně poznamenán naším tělem a zkušeností.

Vše, co o sobě píšeme – ať už se snažíme být jakkoli upřímní – je svého druhu fikce.

Termín „autofikce“ se poprvé objevuje v roce 1977 v předmluvě k románu *Syn* Serge Doubrovskyho.

Dnešní definice: autofikce = „veškeré literární texty, v nichž autor vystupuje pod svým jménem (nebo jednoznačnou odvozeninou z něho) v příběhu, který nese znaky fikce.“

Francouzský teoretik Vincent Colonna rozlišuje 4 typy autofikce:

- **Fantastická autofikce:** autor je ve středu příběhu jako protagonista, ale je obklopen nereálným kontextem
Borgesova povídka „Alef“ (Protagonista ve svém sklepe nalezá zářivou magickou kuličku ukrývající veškerá tajemství vesmíru, v minulosti, přítomnosti a budoucnosti) – filozofický žánr, v němž autor prožívá cosi na způsob šamanské zkušenosti
- **Životopisná autofikce:** autor je ve středu příběhu jako protagonista a svět kolem něho je sice částečně fiktivní, ale bez nadpřirozených nebo iracionálních prvků
Rousseauovo *Vyznání* (po vydání *Nové Héloisy* si čtenáři šuškájí, že Saint-Preux je ve skutečnosti Rousseau a chtějí poznat Julii. Autor ve *Vyznáních* mlží, chvílemi přiznává, chvílemi popírá... Nechce být vysloveně ztotožňován se svým hrdinou x nechce, aby si čtenářky přestaly myslet, že je to on.) – v moderní době Goethe, Chateaubriand, Byron, Céline, Henry Miller, Romain Gary, David Rousset, Jean Genet, Blaise Cendrars.
- **Zrcadlová autofikce:** autor se objevuje jakoby v rohu zrcadla, formou letmo zmíněné postavy.
Twainův *Huckleberry Finn* (Hrdina rozmlouvá přímo se čtenáři: „Ještě mě neznáte, jestli jste nečetli knihu s názvem *Dobrodružství Toma Sawyera*, ale to je vlastně jedno. Tu knihu napsal jistý Marc Twain a obecně v ní říkal pravdu. Samozřejmě přeháněl, ale celkem to sedělo. A navíc, co na tom záleží. Nikdy jsem nepotkal nikoho, kdo by čas od času nezalhal...“ (Stejný princip u Proustova *Hledání ztraceného času* - Teprve v „Uvězněné“, tedy v pátém díle a v českém překladu přesně na 2066 stránce od začátku celého „Hledání“ se objevuje věta: *Byla znovu s to promluvit, řekla: „Můj...“ nebo „Můj drahý...“*, a v obou případech následovalo moje jméno, takže kdybychom vypravěči přiřkli totéž jméno jako autorovi této knihy, bylo by to znělo: „Můj Marceli...“, „Můj drahý Marceli“). Zvláštní vypravěčovo i autorovo antré: Oddálené do dvou třetin celého cyklu (podobně jako Dantovo jméno se v rámci *Božské komedie* objevuje až v třicátém zpěvu *Očistce*) a uvedené v kondicionálu ústy milované osoby. Jakýsi nejistý fantom vypravěče.
- **Intruzivní (autorská) autofikce:** autor se opět objevuje v rohu, jakoby mimoděk, dokonce ani není jmenovanou postavou v příběhu, jen komentuje svůj vlastní román.
Balzakův *Otec Goriot*, na jehož začátku autor oslovuje čtenáře: „Vy, kteří držíte tuto knihu v bělostné ruce, vy, kteří se hroužíte do měkkého křesla a říkáte si: „Tohle mě možná bude bavit.“ Poté, co si přečtete o tajných neštěstích Otce Goriota, s chutí povečeříte a svou bezcitnost budete přičítat autorovi, kterého budete podezírat, že přehání. Tak vězte: toto drama není ani fikcí ani románem. All is true, je tak opravdové, že každý může jeho části rozpoznat sám na sobě, možná ve svém srdci.“

Rodová vyprávění (zvláštní literární žánr existující od osmdesátých let)

Vyprávění v první osobě singuláru x předmětem zájmu je nějaký skutečný nebo legendární předek, k němuž se vypravěč vztahuje: pradědeček za první světové války, prastrýc zemřelý v koncentráku... a prostřednictvím jehož osudu se snaží odpovědět na otázku, kým je on sám dnes.

Jakési archivní nebo dokonce archeologické pátrání (často zahájené po smrti příslušné osoby), postupné slepování jednotlivých střípků, dohady a hypotézy, kolem nichž autor krouží.

Snaha rekonstruovat život lidí zapomenutých velkou historií, vrátit jim důstojnost, něco jim vzkázat napříč časem.

Definice: Archeologická fragmentární vyprávění v próze, v nichž skutečná osoba prostřednictvím pátrání, hypotéz, sběru informací a dokumentů rekonstruuje existenci příbuzného nebo předka, zdůrazňujíc jeho individuální život uprostřed rodinných, společenských nebo historických omezení.

Kontext

- Psychoanalýza předpokládající, že vše důležité se rozhoduje kolem třetího roku života a pokud se chce člověk poznat, musí pátrat dál do minulosti.
- Spisovatelé z chudých nebo provinčních poměrů, kteří se v Paříži vypracovali, ale následně mají pocit odcizení a jisté „zrady“ na svých předcích. (Snaha užívat jazyka, který jim byl blízký.)
- Určitá mezigenerační solidarita mezi „oběťmi historie“.
- Snaha vůbec nějak navázat na dřívější generace v době, kdy se stáří necení a kdy nás moderní technologie definitivně oddělují od „počítačově negramotných“, kteří nám nemají co odkázat.

Fiktivní životopisy

Jakési pandány k autofikci, jen protagonistou je jiná postava než autor:

- Třeba Dominique Noguez si představuje Rimbaudův „dospělý“ život po fiktivním návratu z Afriky (1891). Rimbaud se žení s Claudelovou sestrou, konvertuje ke katolictví a vstoupí do Francouzské akademie. Zároveň nejde čistě o „fikci“, protože autor využívá reálných Rimbaudových básní a korespondence, aby ukázal, že určitá katolicky-konzervativní poloha v něm existovala odjakživa.
- Gérard Macé promítá svůj vlastní život a osobnost do egyptského písaře, Ezopa, čínského malíře devatenáctého století nebo Henriho Michauxe. Jsou to jacísi jeho duchovní předchůdci.

Mezi autofikcí a fiktivním životopisem je někdy nejasná hranice. Záleží na tom, do jaké míry se sám autor explicitně promítá do knihy. Nicméně i u fiktivního životopisu je kniha spíše o něm a jeho vidění světa (podpořené nějakou slavnou postavou), než o předchůdci samotném.

2. Díla inspirovaná (etnickými, náboženskými, sexuálními) menšinami

Ženské psaní

Od Simone de Beauvoirové ve Francii existuje tradice tzv. humanistického, rovnostářského, republikánského a univerzalistického feminismu vycházejícího z existencialistických tezí o absenci determinismu: Republika by měla odstranit nebo alespoň kompenzovat možné handicap spojené s ženstvím (liberalizací potratů, antikoncepcí, lepším finančním ohodnocením ženské práce, zákazem propouštění kvůli mateřství), ale pak už by se neměly praktikovat žádné kvóty ani „affirmative actions“.

X

Od sedmdesátých let ve Francii probíhá třetí vlna feminismu, která má jiný charakter a částečně se inspiruje americkým ekofeminismem. Podle tohoto směru existuje úzký vztah mezi utlačováním žen na jedné straně a ničením přírody na straně druhé. Je tedy třeba bránit obojí před velkým zlým bílým mužem.

Podle ekofeministek bílý muž ženu odjakživa vytlačoval do fyzické a privátní sféry, přirovnával ji ke zvířeti a využíval ji ke svým vlastním cílům stejně bezohledně jako přírodu a zvířata.

Ekofeministky vyčítají Beauvoirové, že jejím cílem vlastně je vtáhnout všechny ženy do mužské sféry a přijmout její pravidla hry. Ony naopak hlásají radikální odlišnost od „samců“ a zdůrazňují ženskou blízkost přírodě. Podobně jako u marxistů proletariát jsou u ekofeministek ženy tou nejprogresivnější částí populace, která by měla smést staré pořádky. Je třeba rozbít tradiční humanismus (vnímaný jako přetvářku) i diktát falo-

logocentrismu (termín vypůjčený od Derridy): termín spojující mužskou dominanci (falus) s dominancí racionality (logos). Právě falo-logocentrismus podle feministek stojí za a) kolonialismem b) utlačováním žen a etnických menšin c) ničením přírody a zabíjením zvířat. Dva tisíce let nás údajně utlačuje tato represivní filozofie založená na potlačování jinakosti.

Nebezpečí: určitý korporativismus, uzavírání se jednotlivých skupin do sebe, neochota poslouchat druhého, který je předběžně prokádován a vyloučen z debaty.

Právě ženské psaní má být prostředkem, jak bojovat proti nadvládě mužů a racionality:

- Důležitá úloha těla (oproti spiritualitě nebo filozofické spekulaci tradičně přisuzované mužům): sexualita, menstruace, porody, potraty, nemoci
- Důraz na každodenní banalitu (oproti „velké historii“ bitev)
- Často kolektivní ženské hrdinky, které jsou navzájem zaměnitelné, nebo naopak volný proud vědomí v první osobě (málo dialogů)
- Metaliterární charakter děl (romány-manifesty, které si zároveň s psaním kladou otázky, co to je, být ženou a psát...), vždycky je přítomna politická a aktivistická dimenze
- Mísení žánrů (tradiční žánrová pravidla jsou represivní mužský vynález)
- Často prvky sci-fi nebo kyberpunku
- Agresivita textů (autorky rozhodně nechtějí, aby je čtenáři měli za „hodné holky“): spojování politiky s pornografií.
- Často (třeba u Cixousové) odmítnutí veškerých binárních protikladů: množení sexuálních identit, které procházejí jednotlivými osobami a nikdy se definitivně nestabilizují
- Odmítnutí jasné logické struktury s členěnými argumenty ve prospěch pamfletu, básně v próze (metafora = argument)
- Hlavním cílem ženského psaní je dekonstrukce západního rozumu a mužské dominance, vytvoření jakéhosi „antilogu“.

Od roku 2000: trend spisovatelek píšících o sobě a své sexualitě

Sexuální život Catherine Milletové: Známa kunsthistorička ve svých třiapadesáti letech vydává otevřenou zpověď o svých milencích, kterých je obrovské množství.

Nelly Arcan: brilantní quebecká spisovatelka píše na pomezí autofikce o svých zkušenostech s prostitutí, kterou si přivydělávala při studiu.

Virginie Despentes má za sebou také prostitutici, znásilnění a drogovou závislost...

Christine Angotová píše o incestu s vlastním otcem.

Gay literatura

V osmdesátých a devadesátých letech měla jedno hlavní téma = AIDS (nemoc vnímaná jako fatální kletba visící nad gay komunitou) Autoři píšou o vlastních zkušenostech s nemocí nebo o péči o nemocného přítele. Po roce 2000 problematika ustupuje a začíná se rozvíjet cosi jako gay psychologická literatura se specifickými tématy: váhání ohledně sexuální orientace v dětství nebo pubertě, coming out, homosexualita v arabských zemích, na přistěhovaleckých předměstích, v ortodoxně židovských komunitách, ve sportu, atd.

Literatura arabských předměstí

Ne výhradně, ale přece jen převážně ženská záležitost. Autorky žijící na předměstích mezi dvěma jazyky a dvěma světy: arabským a francouzským, muslimským a sekulárním, mužským a ženským, světem zákona a zločinu a často bolestně hledají své místo. Musí se prosazovat vůči autoritě otců/bratrů (často profesně méně úspěšných než ony), nebo na sebe brát mužskou úlohu v rodině, která se dávno rozpadla. Chodí do mešity, ale zároveň sní o bohatství a sexu, zapojují se do potyček místních gangů, rády by ze svého prostředí vypadly, ale mají problémy ve škole... Paralelně s literaturou se toto téma ženských hrdinek z předměstí hodně objevuje v současném filmu: fenomén

Antigon z předměstí.

3. Díla se sociologickými/filozofickými/metafyzickými přesahy

Noví mystici

Francie měla na přelomu devatenáctého a dvacátého století velmi silnou tradici „katolické moderny“. Došlo k vlně konverzí (Paul Claudel, Francis Jammes, Max Jacob) a ustálil se úzus marginálního katolického spisovatele-heretika-provokatéra, který kriticky hodnotí společenské dění, obvykle z konzervativních pozic: Léon Bloy, Ernest Hello, Georges Bernanos, Juliens Green x Charles Péguy (socialista).

Ve dvacátých a třicátých letech byl na vrcholu tzv. spirituální román, představovaný zejména Mauriakem (Nobelova cena za literaturu 1952): de facto psychologický román s biblickými nebo obecně křesťanskými prvky.

Na tuto tradici někteří dnešní spisovatelé navazují:

Sylvie Germainová je velmi unikátní spisovatelka-filozofka míchající Starý Zákon s dnešní realitou a píšící jakési novobiblické rodinné ságy.

Bobin a Singerová jsou více moralisté promyšlející váhu křesťanství v dnešní době a mající spíše rezervované postoje k církvi samé.

Noví hedonisté a „terapeuti“

Polemická reakce na Nový román a další avantgardistická a modernistická hnutí, která mučila čtenáře neustálým znejišťováním a změnami vyprávěcích perspektiv s cílem vychovat si specificky literárního čtenáře-inženýra, kterého zajímá konstrukce fikčního světa, ale který se při četbě nedojímá ani do ní nepromítá nějaké vlastní zkušenosti.

Polemika se strukturalismem počítajícím adjektiva v básních a statisticky určujícím systémy časů u Prousta.

Návrat k radosti, „rozkoši z textu“ (jak píše Roland Barthes ve své knize z roku 1973): literatura tu primárně není jako zdroj matematické analýzy, ale jako něco, co by člověka mělo bavit, přinášet mu to radost.

Sollers vyléčený s maoismu navazuje na francouzskou libertinskou tradici a mluví o ženách na pozadí současného světa.

Od devadesátých let se projevuje celý nový trend literatury jakožto jakési kolektivní terapie: literatura tu není od toho, aby rozdělovala, ale aby sblížovala, léčila, překonávala historická traumata. Po století dvou světových válek, holocaustu, gulagů, studené války, lokálních genocid a terorismu je třeba najít něco, co by lidi nerozešťvávalo, ale spojovalo: Implicitní předpoklad, že tradiční náboženství a politické směry toho nejsou schopné. (Implicitně to navazuje i na myšlenky prvního moderního francouzského ministra kultury André Malrauxe, který od konce padesátých let uplatňoval politiku „kulturní spásy“: prostředním škol, muzeí, galerií a kulturních domů, které je třeba dostat do každé vesnice, se bude vytvářet specifická národní identita.)

Literatura má fungovat na individuální úrovni (osobnostní rozvoj, prohlubování empatie, tolerance k jinakosti) i na úrovni kolektivní (vyrovnávání se s traumaty minulosti). Dnes velmi módní směr v EU: výchova demokratických občanů prostřednictvím literatury.

Proroci a provokatéři

Kolem roku 2000 se objevuje nová neorealistická tendence ve francouzské literatuře. Stejně jako velcí romanopisci 19. století (zejména Balzac a Zola) se autoři jako Michel Houellebecq nebo Virginie Despentes snaží sociologicky postihnout celkový vývoj Francie (nebo Evropy) a odklánějí se od sebestředné autobiografie.

Jejich díla tvoří cykly spojené jednolitým filozoficko-ideologickým tázáním, které je

částečně reálné, částečně provokativní. Např. Michel Houellebecq:

Rozšíření bitevního pole (1994): od sexuální revoluce šedesátých let se kapitalistický režim konkurenčního boje rozšířil i na oblast lásky a sexuality. Společnost se dělí na šlechtu mladých, bohatých a úspěšných, kteří žijí v mezinárodní promiskuitě, a „sexuálně vykořisťované“, kteří se potýkají s frustracemi a stávají se stále agresivnějšími.

Elementární částice (1998): frustrace a agresivita by se daly vyřešit genetikou, vzniklo by nové asexuální lidstvo.

Plateforma (2001): láska a sex už na Západě nejsou v důsledku feminismu možné, tak by se muži měli obrátit k asijským prostitutkám.

Možnost ostrova (2005): dystopie o budoucím nesmrtelném životě bez těla a vášni

Podvolení (2015): vyřeší sexuální bídu Západu islám přidělující každému čtyři manželky?

Serotonin (2019): Proustovská bilance života, který propásl shledání s opravdovou láskou.

4. Typologie podle vyprávěcích technik

Dosud jsme hovořili spíše o obsahu, ale čtenářský vkus a politika jednotlivých nakladatelství se velmi často řídí také formou.

Akademici a tradicionalisté

Část francouzského publika oceňuje „krásné psaní“, tedy literaturu, která není obsahově ani formálně nijak zvlášť avantgardní, ale je psána elegantně, na poslech dobře znějící francouzštinou. Ve Francii existují „žijící klasici“, kteří nepatří k žádnému literárnímu hnutí, neprovokují žádnými skandály, a přece se jejich knihy skvěle prodávají. Jejich tvorba se obvykle vyznačuje:

- Historickými náměty
- Poměrně objemnými knihami (rodinné ságy, historická svědectví)
- Vybraností slovníku (paradoxně jde často o spisovatele cizího původu, kteří si francouzštinu osvojili ve škole a nikdy by si netroufli znásilňovat ji nějakými dadaistickými experimenty)
- Konzervativním přesvědčením (stará dobrá Francie, republikánské hodnoty, gaullismus)
- Jde o jakousi výkladní skříň: tento typ knih žáci a studenti dostávají za odměnu za dobré výsledky, autoři jsou obvykle členy Francouzské akademie a díky kulturní diplomacii šíří slávu francouzské literatury do zahraničí.

„Šamani a grioti“

Zatímco např. quebecká literatura se od šedesátých let od té francouzské zcela emancipovala a má vlastní síť nakladatelství a vydavatelství plus vlastní kulturní politiku (Frankokanadané dávají daleko více peněz na propagaci svých autorů v Evropě), afričtí autoři zůstávají do značné míry závislí na Paříži.

- Knihy jsou v Africe natolik drahé, že si je může koupit jen málokdo.
- Lokálních vydavatelství je málo a jejich situace je nestabilní (vydají pár románů a pak jim vojáci vypálí dílnu u garáže, nebo zabaví knihovnu).
- Čtenářská obec prakticky neexistuje. (Když už to někdo dotáhne na střední školu, má zájem o francouzské nebo americké autory a chce se dostat do Evropy.)

Takže vznikl specifický typ „africké“, ale taky martinické, haitské, tichomořské literatury vydávané ve Francii pro mezinárodní publikum. Všichni tito autoři jsou bývalými studenty francouzských vysokých škol, kteří už se do svých původních vlastí nikdy nevrátili. Na

jedné straně čerpají z afrických jazyků a reálií, ale na straně druhé píší pro frankofonního čtenáře mimo Afriku. Cca do devadesátých let v dílech ještě hodně rezonovala politická témata (kolonizace, dekolonizace a následné lokální války a diktatury) x dnes píší zcela volně o čemkoli a nechtějí být svazováni nálepkou původně „afrických spisovatelů“. Přece jen ale všichni výrazně pracují s mluvenou tradicí (na způsob šamanů nebo lidových pěvců griotů).

Chladnokrevní a minimalisté

Směr, který se od osmdesátých let rozvíjí kolem vydavatelství Minuit (stejně jako kdysi Nový román)

- ⇒ Žádné speciální filozofické nebo ideologické ambice (autoři za nic nebojují a nesnaží se čtenáře o ničem zvláštním přesvědčit).
- ⇒ Lehký pocit zklamání, rozčarování, konce ideologií, všeobecné skepse
- ⇒ Velmi kalkulovaná a elegantní forma psaní x méně hermetická než u Nového románu
- ⇒ Dandismus, všudypřítomná ironie (svět je pozorován jako absurdní místo k životu)
- ⇒ Naprostý egocentrismus (nejde o autobiografie v pravém slova smyslu, ale vypravěč odráží spisovatelovu mysl a spisovatel mluví jen o sobě)
- ⇒ Forma konstatování (převládají popisy viděné jakoby okem kamery)

Typické dílo: *Koupelna* (1985) Jeana-Philippe Toussainta

Autobiografický hrdina (osmadvacetiletý historik) už se v životě o nic aktivně nezajímá a svůj životní prostor dobrovolně omezuje na vanu. V ní čte, jí, spí, konverzuje se svou přítelkyní. Potom na několik týdnů odjíždí do Benátek, kde ale opět neopouští hotelový pokoj. Nakonec se vrací do Paříže, kde pokračuje ve svém vegetativním životě.

Návaznost na Nový román x přece jen jistý návrat k postavě a „příběhu“.

Literatura s fantastickými motivy

Ve Francii statisticky minoritní, protože většina produkce má spíš sociologický, historický nebo politologický ráz x v Belgii dodnes velmi silná tradice fantastické povídky a románu. Rovněž původně afričtí autoři usídlení ve Francii a dávno nepíšící o Africe se hojně orientují na tento žánr.

Typický příklad: Marie NDiaye: *Rosie-Carpe* je na první pohled příběhem dívky z chudého předměstí pracující v zaplivaném hotelu. Jako pokojská se stává milenkou majitele, který ji přivádí do jiného stavu. Rosie své dítě nemiluje a snaží se od všeho uniknout tím, že se vrátí ke své rodině na Guadeloupe. X Až posud by šlo o naturalistický román zolovského stříhu, ale Rosie i všechny ostatní ženy v okolí jsou zároveň čarodějnice a upírky: dokážou uhranout, zabít na dálku, podřídit své vůli zvířata nebo předměty. Svět Marie Ndiaye je poetický, ale nesmírně krutý až sadistický.

Obecně na tom francouzská literatura není tak špatně :

- Francie je čtvrtou zemí na světě podle počtu ročně vydaných knih (107 000). První je Čína, pak USA.
- Ročně vyjde kolem 600 románů a jsou pořád ještě statisticky čtenější než komiksy.
- Úspěšné knihy jsou do roka vydány znovu v rámci některé z edic „livre de poche“ a prodávány za několikanásobně nižší ceny, aby byly obecně dostupné.
- DPH na knihy je 5,5% a platí pro tištěné i elektronické zdroje.